

ZÁKLADNÍ INFORMACE K ZAKOTVENÉ TEORII

Někteří autoři používají zastřešující název „**zakotvená teorie**“ pro tematickou a interpretativní fenomenologickou analýzu (např. Machovcová, 2017). Pro zakotvenou teorii však platí podmínka, že data musí být sbírána tak dlouho, dokud nedojde k jejich **informační nasycenosti**. Tedy tak dlouho, dokud několik po sobě realizovaných rozhovorů (či pozorování) už nepřinese žádné nové informace ke sledovanému problému (Strauss, Corbinová, 1999, in Šedřová, 2007).

- Výše uvedená podmínka je „oříškem“ pro závěrečné práce studentů, protože jsou omezeni časem a nemohou předem vědět, kolik „vzorků“ (tj. rozhovorů či pozorování) musí získat, aby nasýtí data z hlediska jejich rozmanitosti.
- Z tohoto důvodu se zakotvenou teorií zabýváme pouze v několika poznámkách.¹

Dobrou zprávou je však již zmiňovaná možnost využívat pouze určité principy vybraných metod nebo kombinaci určitých principů z různých metodologických přístupů (Šedřová, 2007). Jedná se o tzv. **pragmatický přístup**. Z uvedeného přístupu však plyne několik zásad:

- (1) Autor výzkumu musí přesně uvést, jaké principy z dané metody využil a jaké nikoliv.
- (2) Svůj omezený výběr principů zvolené metody by měl také náležitě zdůvodnit.
- (3) V diskusní části by měl upozornit na limity svého výzkumného pojetí, kvůli nimž mají jeho nálezy omezenou externí validitu (tedy přenositelnost nálezů na jiné podobné skupiny v populaci).

V literatuře najdeme větší množství typů zakotvené teorie. Nejvíce bývá využíván přístup Strausse a Corbinové (1999, in Šedřová, 2007), kteří doporučují analyzovat přepsaný slovní materiál pomocí tří na sebe navazujících typů kódování: (1) **otevřené** a (2) **axiální kódování**, které už je nám trochu známé z tematické analýzy. Autoři je však doplňují ještě (3) **kódováním selektivním** (viz níže). I zde platí opakující se vracení k původním textům, porovnávání kódů s úryvky a jejich obsahy a kontrola významu kódů zařazených do příslušných kategorií.

Cílem zakotvené teorie však není jen tvorba a popis kategorií. Zakotvená teorie s nimi ještě dál pracuje. Promýšlí jejich vzájemné vztahy, jejich příčinnou závislost, interakce mezi nimi, strategie jednání a následky. Touto cestou dospívá k **originálnímu schématu vztahů mezi sledovanými kategoriemi** (=jevů a okolnostmi), které se graficky znázorní. Toto schéma a jeho popis je v podstatě novou teorií vyplývající z dat. V této teorii je zřejmá dynamika dění (strategie jednání, okolnosti, příčiny, následky, časová souvztažnost apod.). Nejedná se tedy jen o statický popis jevů.

Zakotvená teorie nemusí vycházet jen z rozhovorů. Může jít i o jiný typ dat (pozorování, studium dokumentů, deníků, blogů apod.) či o jejich kombinaci. V zakotvené teorii pracujeme

¹ Pokud máte zájem o **bližší informace k zakotvené teorii**, doporučuji příslušné kapitoly v knihách: Švaříček, Šedřová: Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách, dále Gulová, Šíp: Výzkumné metody v pedagogické praxi. Rozsáhlou kapitolu o tomto přístupu najdete v knize Řiháčka a kol.: Kvalitativní analýza textů. Čtyři přístupy, kterou zveřejním v Moodle.

cirkulárně i při tvorbě nové teorie – z prvních získaných dat vznikají předběžné poznámky, z dalších dat **zárodečná teorie**, která se následně s novým výzkumným materiálem zpřesňuje a přepracovává. Cestou k tvorbě teorie a schématu je **nalezení centrální kategorie**, k níž se vztahuje většina ostatních kategorií. Vůči ní se následně v grafickém schématu seřazují ostatní kategorie a tato kategorie s nimi má zároveň i nejvíc spojnic (Šedřová, 2007). Tato poslední fáze, tedy vztahové přiřazování kategorií k nalezené centrální kategorii, je fází **selektivního kódování** (Gulová, 2013).

PŘÍKLAD APLIKACE ZÁKLADNÍCH PRVKŮ ZAKOTVENÉ TEORIE

Ukázku zajímavého, zdařilého a pro praxi v oblasti sociální práce nesporně užitečného schématu zachycujícího nově vzniklou teorii, založenou na principech zakotvené teorie, najdete níže v disertační práci našeho vyučujícího, dr. Jakuba Marka (strany 296-302). Jejím cílem bylo zjistit, **jaké mechanismy hrají roli při úspěšné reintegraci do bydlicí společnosti u mladých ex-bezdomovců**. Autor si je však vědomý, že jeho nálezy nemusí být dostatečně validní, protože ke spolupráci na svém výzkumu získal relativně malý počet respondentů splňujících podmínky reintegrace. Není tedy jisté, zda došlo k nasycení dat (viz popis metodologie, strany 89-93).

LITERATURA

- Gulová, L. (2013). Zakotvená teorie podle Strausse a Corbinové. In Gulová, L., Šíp, R. (Eds.). *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada, 45-71.
- Marek, J. (2014). *Identita mladého bezdomovce, jeho životní styl a motivace ke změně životního stylu*. Disertační práce. Pedagogická fakulta JU, České Budějovice.
- Šedřová, K. (2007). Proces kvalitativního výzkumu a jeho plánování. In Švaříček, R., Šedřová, K. (Eds.). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 51-82.